

HOFJESKRANT

Nieuwsbrief van de Stichting Landelijk Hofjesberaad

nummer 45, voorjaar 2020

**VERSLAG
NAJAARS-
VERGADERING
HAARLEM**

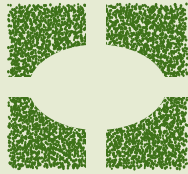

**TEGENBEZOEK
ENGELAND**

Verder in dit nummer: Van de Voorzitter • Verslag Najaarsbijeenkomst • Hofjesnieuws • Boekennieuws

MEDEDELINGEN VAN HET BESTUUR

LANDELIJK

HOFJESBERAAD

LANDELIJK HOFJESBERAAD

De Stichting Landelijk Hofjesberaad is bedacht op 8 april 1997 en daadwerkelijk opgericht op 4 juni 1997.

BESTUURSSAMENSTELLING:

H. van Eesteren, voorzitter (070-350 63 48)
J. H. Willeminck, penningmeester (023-528 84 36)
Mw M.P.C. Gielink, secretaris (070-383 16 70)
Mw J.B. Baars-Goetsch, lid (035-887 77 93)
C.N.L.M. Regout, lid (035-543 17 32)

HOFJESKRANT

De Hofjeskrant is voor geïnteresseerden op aanvraag beschikbaar. Bestuursleden van de aangesloten hofjes krijgen de krant automatisch op hun huisadres. Op de website van het LHB is de Hofjeskrant ook te downloaden en/of te lezen.

SECRETARIAAT

STICHTING LANDELIJK HOFJESBERAAD

Vooruitgangstraat 167, 2032 RK Haarlem
Contactpersoon: Joke Slootheer
Het secretariaat is te bereiken ma-, di-, wo- en donderdag van 09.00 - 15.00 uur op 023 - 5400644
of via info@hofjesberaad.nl
www.hofjesberaad.nl

AANMELDING NIEUWE DEELNEMERS

Voor meer informatie over het Landelijk Hofjesberaad en/of de mogelijkheden voor aansluiting bij het beraad kunt u zich richten tot Joke Slootheer (secretariaat).
Natuurlijk zijn wij ook zeer geïnteresseerd in uw reactie op de Hofjeskrant. Belt of mailt u gerust, ook als u een actieve bijdrage wilt leveren aan het werk van de stichting.

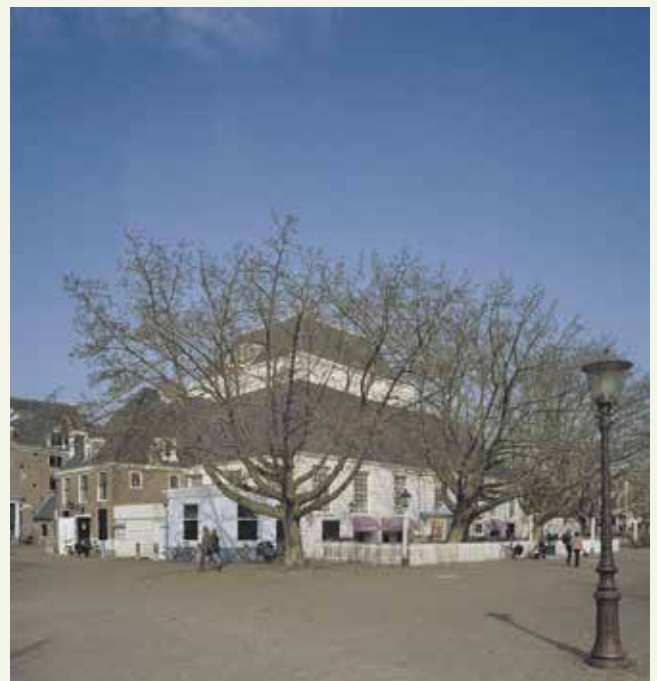
ADVERTEREN IN DE HOFJESKRANT?

Neem dan contact op met het secretariaat
info@hofjesberaad.nl

COLOFON

Uitgave van het Landelijk Hofjesberaad.
Verschijnt tweemaal per jaar: voorjaar en najaar
ISSN: 1872-5619

Redactie: Henk Looijesteijn
Vormgeving: Tekst in Vorm, Joke Slootheer
Foto's: Willem Brand, Huib van Eesteren, Henk Looijesteijn, Carijn Oomkens, Kees Reniers, Piet Verhoeven, Jan Willeminck en Willemijn Wilms Floet
Druk: Paswerk Grafisch, Cruquius

VOORJAARSBIJENKOMST IN AMSTERDAM

Op zaterdag 18 april a.s. zal het Landelijk Hofjesberaad te gast zijn bij het Deutzenhofje te Amsterdam dat dit jaar het 325-jarig bestaan viert. U bent vanaf 10.00 uur van harte welkom in de Amstelkerk, Amstelveld 10.

HUISMEESTERBIJENKOMST IN MARSSUM

De volgende huismeesterbijeenkomst zal plaats vinden op donderdag 8 oktober a.s. in het Poptagasthuis in Marssum.

Vlnr directeur Bart Stevens en voorzitter Lieven Decaluwe van het Groot Begijnhof te Gent, Huib van Eesteren, Clemens Regout en Daan van den Briel.

De kerk van het Groot Begijnhof.

VAN DE VOORZITTER

Het voorjaar is in aantocht en dus ook onze voorjaarsvergadering, die plaatsvindt op 18 april in Amsterdam. Wij zijn gast van het Deutzenhofje, dat dit jaar 325 jaar bestaat. De bijeenkomsten van LHB zijn altijd weer bijzonder, niet in het minst door de mooie steden en stadjes die wij bezoeken en het prachtige monumentaal erfgoed waar wij bijeenkomen.

Tijdens de voorjaarsvergadering zal Hanneke Baars na acht jaar afscheid nemen als bestuurslid. Wij zijn Hanneke dankbaar voor haar inzet en grote betrokkenheid bij het Landelijk Hofjesberaad. Zij was, ook nadat zij problemen kreeg met haar gezichtsvermogen, vrijwel altijd aanwezig bij de bestuursvergaderingen en bijeenkomsten. Tevens was Hanneke enkele jaren een van de organisatoren van de huismeesterbijeenkomsten.

Hanneke wordt opgevolgd door Cees Schinck (70). Cees heeft in zijn werkzame leven managementposities bekleed bij diverse uitgeverijen en was tot zijn pensionering zelfstandig management consultant. Hij is sinds 2014 regent van het Grill's Hofje in Amsterdam.

Eind januari heb ik een vervolgbijeenkomst bijgewoond van de Routekaart Monumenten. Aan dit overleg wordt door vrijwel alle Nederlandse monumentenorganisaties deelgenomen. Voor een bomvol zaaltje gaven medewerkers van TNO (de Nederlandse Organisatie voor Toegepast Natuurwetenschappelijk Onderzoek) presentaties over een onderzoek naar de meerkosten van verduurzaming van monumen-

ten. Medewerkers van de TU Eindhoven gaven een presentatie over optimale renovatie-oplossingen, met inbegrip van prijs en kwaliteit voor de verduurzaming van woningen en de woningvoorraad. Voorts is besloten een eigen routekaartwebsite op te zetten. De volgende bijeenkomst is in mei.

In vervolg op het besprokene in de najaarsvergadering heeft op 10 februari een bijeenkomst plaatsgevonden met een vijftal hofjes, die over landerijen beschikken, over de mogelijkheid een onderzoek te starten naar het realiseren van zonnevelden. Bij dit gesprek was tevens Stan Verheijen aanwezig, die tijdens de najaarsbijeenkomst in Haarlem een presentatie over zonnevelden heeft gegeven. Het was een vruchtbare en inspirerende bijeenkomst. In vervolg op de bijeenkomst gaat Stan Verheijen op basis van de te verstrekken documentatie bekijken welke landerijen in potentie in aanmerking zouden kunnen komen voor het aanleggen van zonnevelden. Daaropvolgend zal een overleg plaatsvinden over zijn bevindingen.

In vervolg op het geslaagde en interessante bezoek vorig jaar oktober aan de

Almshouse Association in Engeland stond op 5 maart een bezoek aan Gent in België op het programma. Daan van den Briel, Clemens Regout en ik waren daar de gast van het Begijnhof Sint Elisabeth, ook bekend als Groot Begijnhof. We bezochten die dag ook enkele andere begijnhoven.

In november van dit jaar zal tijdens de najaarsbijeenkomst, die in Utrecht zal worden gehouden, de presentatie van de twee laatste delen van de Hofjesreeks plaatsvinden: 'Hofjes als middeleeuwse vinding' door prof. Dr. D.E.H. de Boer, mediëvist en emeritus-hoogleraar aan de RU Groningen, en 'Het hofje als Europees erfgoed' door historicus dr. H. Looijesteijn.

Ik hoop velen van u te mogen ontmoeten bij de voorjaarsvergadering in Amsterdam.

Huib van Eesteren

VERSLAG NAJAARSBIJEENKOMST

Op zaterdag 19 oktober 2019 werd de najaarsvergadering gehouden in de kathedrale basiliek Sint Bavo te Haarlem, waar het Landelijk Hofjesberaad te gast was bij de Stichting Hofjes Codde en Van Berestejn.

Na drie jaar was het LHB weer terug in deze vierde hofjesstad van Nederland, wat sneller dan verwacht omdat vertegenwoordigers van andere steden later aan de beurt wensten te komen in verband met festiviteiten van

hun hofjes in de komende kalenderjaren. Drie jaar geleden is een uitgebreide hofjeswandeling gehouden in Haarlem, reden waarom voor deze dag een wat ander programma was gekozen.

De bijeenkomst werd geopend door

burgemeester Jos Wienen, zoals bekend in het Haarlemse een groot liefhebber en voorstander van de hofjes. Hij vertelde als historicus vol trots over het hofjesleven in Haarlem en liet de loftrumpet schallen over de werkzaamheden die regenten of

Burgemeester Jos Wienen

bestuurders gedurende veelal een lange periode zonder enige tegenprestatie uitvoeren in het belang van het sociale hofjesleven.

Nadien volgde de vergadering, waarbij zoals te doen gebruikelijk de notulen van de vorige vergadering werden beoordeeld en even in een glazen bol gekeken werd om financiële verwachtingen uit te spreken voor het komende kalenderjaar. Vervolgens verzorgde Stan Verheijen, directeur van Solar Green Point te Den Haag, een inleiding over het plaatsen van zonnepanelen op agrarische gronden. De bedoeling van deze presentatie was om hofjesbesturen, die tot het eigendom van hun stichting agrarische gronden mogen rekenen, te enthousiasmeren landbouwgronden ter beschikking te stellen voor het plaatsen van zonnepanelen. In ruil daarvoor kunnen zij een hogere retributie verkrijgen dan de pacht die nu door

Stan Verheijen

landbouwers voor deze gronden wordt betaald. Daarbij wordt gezocht naar gronden welke weinig doelmatig zijn voor de landbouw en waar in de directe omgeving een krachtstroombron aanwezig is.

Rijksmonumenten zullen de komende tientallen jaren worden opgezadeld met de verplichting mee te werken aan een CO2 reductie. Dat kan op vele manieren en één daarvan is het plaatsen van zonnepanelen op afstand, hetgeen voor de hofjes niets hoeft te kosten en die daardoor toch kunnen meedoen aan klimaatverbetering. De hofjes zouden gezamenlijk tegen een gereduceerd tarief de groene energie kunnen inkopen die op deze zonnevelden wordt geproduceerd, via bijvoorbeeld het bedrijf Aenergie. Daarvoor moet de overheid echter bereid zijn de postcoderegeling te laten voor wat het is: die houdt in dat de stroom wordt afgezet daar waar het geproduceerd wordt. Daarover wordt nu met het Mi-

Wim Eggenkamp

nisterie van OCW gesproken en het lijkt erop dat zij daartoe genegen is. Naar aanleiding van deze presentatie werd besloten een werkgroep in het leven te roepen van afgevaardigden van regentencolleges, die eventueel grond beschikbaar kunnen en willen stellen. Vijf hofjesbesturen die hierover verder in discussie willen hebben zich hiervoor al aangemeld.

Na de lunch hield Wim Eggenkamp, voorzitter van het bestuur van de Stichting Kathedrale Basiliek Sint Bavo, een fantastisch verhaal van een uur over de grootschalige renovatie en restauratie van de basiliek (nu ook als 'Koepelkathedraal' onder de aandacht gebracht). Veelal dreigt een aantal personen na de lunch in slaap te vallen, maar daar was in dit geval geen sprake van. De aandacht bleef er volledig bij en hoe mooi is het dat iemand op zo'n manier zijn passie en bevoegenheid over genoemd onderwerp over weet te brengen

op alle aanwezigen. Vervolgens was het tijd voor de 'klim naar het licht', een bijzondere wandeling achter de schermen van het gebouw, de zolders op en ten slotte de torens in. Makkelijk te doen, zeker met zoveel rode bloedlichamen, welke ik tijdens mijn vakantie in Peru heb opgedaan. Na de klim werden we beloofd met een fraai uitzicht over de stad Haarlem.

Degenen die zich niet waagden aan de klim konden het Hofje Codde & Van Beresteyn bezoeken en bezichtigen. De regentenechtparen Bot en Brood verzorgden vol trots deze rondleiding. Hierna volgde ten slotte nog een rondleiding door de basiliek. Uiteindelijk werd de bijeenkomst afgesloten onder het genot van een goed glas wijn en een hapje, waarna onge-

veer 85 regenten uit het hele land tevreden huiswaarts gingen.

De notulen van de Najaarsvergadering zijn de deelnemers inmiddels toegestuurd. Meer foto's van de bijeenkomst vindt u op www.hofjesberaad.nl.

Jan Willemink

HOFJESNIEUWS

BEZOEK AAN HET AAHOF, ZWOLLE

Zoals inmiddels bekend mag worden verondersteld werkt de Knarrenhofbeweging (zie *Hofjeskrant* 43 (voorjaar 2019), bladzijden 15-16) aan nieuwe hofjes. De Aahof in Zwolle is hun eerste hofje, maar er zijn er meer in ontwikkeling. Op donderdag 19 september 2019 bracht een delegatie van het bestuur van het LHB vergezeld van enige andere belangstellende hofjesregenten een bezoek aan de Aahof, voor een ontvangst, rondleiding en bezichtiging van de woningen. Erevoorzitter Daan van den Briel, voorzitter Huib van Eesteren, Joke Slootheer en Henk Looijesteijn en afgevaardigden van onder andere het Haagse Heilige Geesthofje en het Amersfoortse Armen de Poth werden gastvrij ontvangen in het Hofhuys, de door de bewoners gerunde gemeenschappelijke ruimte.

Daar hielden Gert Santema en Peter

Prak, vertegenwoordigers van de Stichting Knarrenhof, inleidingen over het doel en de plannen van de stichting, en konden de bezoekers vragen stellen over hoe de nieuwe hofjes zich ontwikkelden. Met name was er belangstelling voor hoe een groepsgevoel werd ontwikkeld. Het blijkt dat dit veelal vanzelf gaat, ook doordat de bewoners zich als het ware zelf selecteren en veelal ernaar uit zien om een kleine gemeenschap te vormen. Ze zijn dus vaak 'activistischer' dan bewoners in traditionele hofjes. Zo zijn de gemeenschappelijke binnentuinen ingericht door een werkgroep van tuinliefhebbers. Tussen de inleidingen door werden het Aahof en verschillende woningen bezocht, waarbij de inwoners vertelden over hun ervaringen. Al met al een interessant bezoek aan een interessant verschijnsel.

STATUTENWIJZIGING IN LEIDEN

LHB-deelnemer Stichting Hofjes van de Diaconie van de Hervormde Gemeente Leiden is niet meer, of liever gezegd, de statuten zijn gewijzigd en een nieuwe stichting is opgericht. De rechtsopvolger gaat voortaan door het leven als de Stichting Zeven Leidse Hofjes. Een statutenwijziging bleek noodzakelijk; zo bestond de Hervormde Diaconie al lang niet meer, doordat de Hervormde Gemeente Leiden in 2007 opging in de Protestantse Gemeente Leiden. Ook waren de regels waaraan de stichting als kerkelijke diaconale organisatie gehouden niet meer van deze tijd. Dat geldt eveneens voor de regels waaraan bewoners en bestuursleden zich volgens de statuten zouden moeten houden.

In goed onderling overleg besloten het College van Diakenen van de Protestantse gemeente Leiden en het stichtingsbestuur tot de genoemde statutenwijziging en de oprichting van de Stichting Zeven Leidse Hofjes. Daaronder vallen, net als eerder, de hofjes Sint Annahofje of Joostenpoort, Bethaniën- of Emmaushofje, Cathrijn Jacobsdochterhof, Cathrijn Maartensdochterhof, Groot Sionshofje, Klein Sionshofje en Jeruzalemhofje. Voor de bewoners van deze hofjes verandert er niets: Stichting Zeven Leidse Hofjes gaat als rechtsopvolger van de Stichting Hofjes van de Diaconie verder met het onderhoud en de verhuur van de hofjeswoningen.

Cathrijn Jacobsdochterhof.

TEGENBEZOEK AAN ENGELAND

Hofje van United St. Saviours Charity.

Op 24 en 25 oktober 2019 brachten Huib van Eesteren en ondergetekende een bezoek aan The Almshouse Association, in gezelschap van Willemijn Wilms Floet, auteur van *Het hofje, bouwsteen van de Hollandse stad*. Het bezoek vond plaats in Londen en was een vervolg op een bezoek vorig jaar van Liz Fathi, voorzitter van The Almshouse Association, en Jenny Pannell aan Nederland.

Tijdens het bezoek, waaraan ook Nick Philips, de directeur van de Association, en twee andere bestuursleden deelnamen, is uitgebreid gesproken over onze organisaties, en de overeenkomsten en de verschillen tussen hofjes in Engeland en Nederland. Zo is een bewoner in Engeland veel minder beschermd dan in Nederland en wordt deze 'aangestelde' [appointee] of gebruiker genoemd: de 'aangestelde'

gebruikt de ruimte tegen een bescheiden vergoeding – er is geen sprake van een huurovereenkomst en huurbescherming zoals in Nederland. Men krijgt pas een woning aangeboden als men voldoet aan een aantal criteria die deels landelijk gelden maar ook aan regels die conform de stichtingsakte van kracht zijn voor een specifiek hofje. Deze regels zijn vele malen strakker dan in Nederland en worden

Eetzaal van United St. Saviours Charity.

Hofje van de Sheppard Trust.

Aanbieding van steentje en oorkonde aan directeur Nick Philips en voorzitter Liz Fathi.

Kapel van de Chelsea Pensioners.

strikt nagevolgd. Veel hofjes beschikken over een huismeester, die veel aandacht kan besteden aan de bewoners en ook goede contacten heeft met zorginstellingen in de directe omgeving.

Wij bezochten vijf verschillende hofjes in Londen, waaronder het gasthuis van 'The Royal Chelsea Pensioners' in Chelsea: een prachtig 327 jaar oud hof voor oud-militairen. We bezochten ook The Charter House, een bijzonder fraai gebouw waar ooit Elisabeth I resideerde. Hier wonen alleen mannen. In beide ho-

ven is de verzorging voor de bewoners op een zeer hoog niveau.

Het is opvallend hoe betrokken iedereen zich voelt bij het reilen en zeilen van de Engelse hofjes: men hecht aan goede woningen, het in stand houden van het monument, veel aandacht voor de bewoners en extra verzorging waar mogelijk. Dat is ook een goede reden samen te blijven optrekken en te proberen de bekendheid en invloed van hofjes verder te vergroten door een internationaal netwerk op te bouwen en onze ervaringen te delen. Er zijn ons

geen overkoepelende organisaties in andere landen bekend en wij zullen om die reden individuele hofjes elders proberen te benaderen om mee te doen met ons netwerk.

Het was een intensief bezoek in een uiterst hartelijke en open sfeer. Het door LHB aangeboden steentje, als symbool van wederzijdse verbondenheid, werd in grote dank aanvaard.

Daan van den Briel

Hopton's hofje.

Southwark hofje.

ARCHIEF VROUWENHUIS NAAR HISTORISCH CENTRUM OVERIJSEL

Op 2 oktober 2019 werd in het Vrouwenhuis in Zwolle het archief van de stichting overgedragen aan het Historisch Centrum Overijssel. Op die dag was het precies drie eeuwen geleden dat de welgestelde en ongetrouwde Aleida Greve haar testament ondertekende en bepaalde dat haar woonhuis aan de Grote Aa tot een Oude Vrouwenhuis bestemd zou moeten worden. Vanaf haar dood in 1742 tot 1984 werd het door bejaarde dames bewoond.

Het belangrijkste deel van het archief lag in een brandkast in de regentenkamer. Vanwege de restauratie van het imitatiegoudleerbehang in 2016 moest deze brandkast weg. Het bestuur besloot toen dat het archief van het huis vanaf het testament uit 1719 tot en met de restauratie en herbesteding in 1987 naar het archief zou gaan. Daar zijn de bewaaromstandigheden veel beter. De Zwolse archivariissen A.J. Gevers en A.J. Mensema namen de klus op zich de documenten te inventariseren. De overdrachtsbijeenkomst vond plaats in de regentenkamer waar bestuursvoorzitter Hidde van der Wal aan Vincent Robijn, directeur van het HCO, symbolisch archiefdoos nr. 1 overhandigde. Twee

*Hidde van der Wal (links) draagt het archief over aan Vincent Robijn (rechts).
Foto: Carijn Oomkens.*

van de huidige huursters, studentes van het conservatorium van Zwolle, omlijstten de bijeenkomst met zang en harpspel.

Aleida Greve bepaalde dat de magistraat van Zwolle geen inzage in de administratie zou mogen hebben maar dat de familie het beheer op zich zou moeten nemen. Dit is

misschien de oorzaak dat het geen uitgebreid archief is; veel zal mondeling zijn doorgegeven van vader op zoon. In 1999 vond de directrice de sleutel van een altijd afgesloten kastje in de dienstbodekamer. Het bleek een speciaal archiefkastje met kartonnen laden en bevatte de stukken van de stichting van 1943 tot 1970.

Details in het archief geven zo nu en dan een bijzonder inkijkje in de geschiedenis van de bewoonsters: van de uithuiszetting van een bewoonster die teveel jenever dronk; een bewoonster die bijna blind was en een extra toelage kreeg; de gouvernante die elk jaar met Sinterklaas haar initialen in banketletters kreeg van een tevreden directeur; 83 nieuwe ruitjes in het huis vanwege de ontploffing van een kruitschip in april 1943 (het 'oorlogsglas' dat nog steeds te zien is); en een nieuwjaarstoespraak uit 1969 van een regent waarin gezegd wordt dat er in het komende jaar mensen op de maan zullen staan en dat dat misschien ook een aardige bestemming zou zijn voor het jaarlijkse uitje van de dames...

*Saskia Zwiers,
directrice Stichting het Vrouwenhuis*

HUISMEESTERSDAG

Op donderdag 10 oktober 2019 vond in Hoorn de jaarlijkse huismeestersbijeenkomst plaats. Het Sint-Pietershof verleende gelukkig voor een tweede achtereenvolgende keer gastvrijheid nadat een onverwachte verbouwing het Poptagasthuis noodzaakte de bijeenkomst aldaar te verplaatsen naar oktober 2020. Ongeveer 25 aanwezigen van de deelnemende hofjes wisselden ervaringen uit en spraken onder andere over het thema toeristenoverlast, nadat in de vorige bijeenkomst al was gesproken over veiligheid. Voor veel hofeseigenaars en hun huismeesters blijkt het in meerdere opzichten 'opdringend' toeristisch bezoek de nodige overlast met zich mee te brengen. Verder werd er uitgebreid gesproken over het thema duurzaamheid. Elk hofje benoemde drie aspecten waarmee men al begonnen was (een minderheid) of wilde beginnen (de meerderheid, afhankelijk van de kosten). Uiteraard spande op dit punt de Meermanshof in Leiden bij verre de kroon. Na de lunch, die onder meer werd opgeluisterd door een gekostumeerde voordrachtskunstenaar, werd de bijeenkomst afgesloten met een geïllustreerde lezing over de geschiedenis en enige markante monumenten van Hoorn. De volgende jaarlijkse huismeestersbijeenkomst zal alsnog plaats vinden in het Poptagasthuis te Marssum, op donderdag 8 oktober a.s..

Clemens Regout

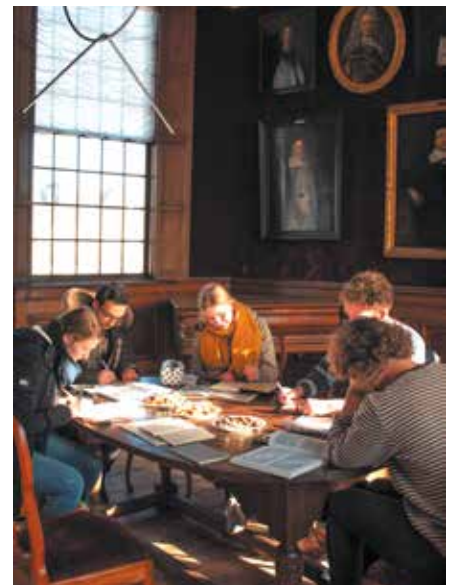
HOFJES BESTUDEREN? EROP UIT!

Studenten Bouwkunde doen meestal kennis op via lezingen, internet, boeken en tijdschriften. Maar eigenlijk is er geen betere leerschool dan er op uit te trekken, de gebouwen en de stad te ervaren, te observeren, te tekenen of op andere manieren te noteren. En dat geldt zeker voor hofjes: die verborgen, stille groene oases midden in de stad, die een bijzonder sociaal cultureel erfgoed vertegenwoordigen en telkens opnieuw een actuele geliefde woonvorm blijken. Als je niet weet waar ze liggen en hoe je ze kunt herkennen loop je er zo aan voorbij, dus, opgelet!

In het tweedejaars vak Bouwkunde op de TU Delft over het ontwerp van woongebouwen en de woonomgeving bestudeerden studenten de grondslagen van verschillende typologieën: bouw- en woonvormen die over langere perioden continuïteit kennen, maar ook in relatie tot eigentijdse condities worden vernieuwd; denk aan de tuinstad, maar ook torens zijn zo'n typologie. Het zeshonderd jaar oude semi-openbare hofje, dat er nog altijd staat en inspireert is de oudste traditie van seriematige sociale woningbouw in Nederland, en daarmee een toonbeeld van duurzaamheid par excellence.

Op woensdag 20 november afgelopen herfst hebben 350 Delftse Bachelor studenten op excursie naar Leiden kennis gemaakt met verschillende historische hofjes (Pieter Loridanshofje, Eva van Hoogeveenshofje, Coninckshofje, Hofje Meermansburg). Dit in combinatie met nieuwbouwprojecten waarin het hofje en ideeën over collectiviteit en kleinschaligheid ook een rol spelen. Zo stonden op het programma 'De Gekroonde Haanpoort', een oude conservenfabriek die is verbouwd tot 'woonfabriek', met daarin opgenomen een nieuw hofje en de studentenhuisvesting aan de Langebrug, met stegen en een hofje. Een ander nieuw project dat qua sfeer (niet wat betreft de huizen) verwantschap heeft met het hofje is het autovrije woonbuurtje Nieuw Leyden, met collectieve erven.

Jan Landkroon, regent van het monumentale en ruime Hofje Meermansburg, was zo gastvrij om de prachtige regentenkamer, met talrijke portretten opgehangen tegen fluweelrood behang, voor die dag af te staan als een soort 'stempelpost', maar vooral om de bijzondere sfeer van een hofje te kunnen ervaren, ter plekke uitleg te krijgen, er een boek op na te kunnen slaan,

of te tekenen. De studenten, die over de dag verspreid in kleine groepjes binnendruppelden maar op sommige tijden met velen tegelijk binnen stonden, waren verast en onder de indruk van het hofje van liefdadigheid. Volgend jaar voert de excursie naar Haarlem!

*Willemijn Wilms Floet,
Universiteit Delft*

BRIEF UIT JAPAN: ER WORDT EEN HOFJE GEBOUWD

Op het eilandje Groot-Amami, onderdeel van de Ryukyu-eilanden in het uiterste zuiden van Japan, ligt het krap 10.000 inwoners tellende stadje Setouchi. De plaats kampt met een dalend geboortecijfer, vergrijzing en een toename van het aantal armen. Er bevindt zich slechts één middelbare school, de Koniya High School, waarvan het aantal leerlingen terugloopt waardoor de school met opheffing wordt bedreigd. School- en stadsbestuur trachten nu leerlingen van buiten het eiland aan te trekken.

Ik (architect, aanwezig op het internationale Hofjescongres in 2011 in Haarlem) hou me ook bezig met stadsplanning en -beheer, en werd door de gemeente Setouchi aangetrokken om gezamenlijk de problemen daar te lijf te gaan. Ik combineerde mijn kennis van de problemen in deze stad met mijn in Nederland opgedane liefde voor hofjes en kwam met het plan om er een hofje te bouwen. Dat is in eerste instantie bedoeld om leerlingen van buiten het eiland huisvesting te verschaffen, maar kan na verloop van tijd, als er meer woonruimte voor leerlingen elders in de stad gerealiseerd is, aan oude arme inwoners van het stadje een geschikt en betaalbaar onderkomen bieden. Het omgekeerde dus van wat ik in enkele Nederlandse studentensteden heb gezien, waar voormalige hofjes voor ouderen vandaag de dag worden gebruikt voor studentenhuisvesting. Vanuit deze visie bekeken moeten de bouwkosten van het hofje laag zijn opdat de huren betaalbaar blijven voor zowel de leerlingen als de ouderen.

Er kunnen tien vrouwelijke leerlingen van buiten het eiland in het hofje wonen. De basisideeën van het hofje zijn duidelijk herkenbaar in de bouwkundige vormgeving: huisjes rond een tuin of binnenplaats met één centrale toegang waardoor er een soort 'wij-gevoel' ontstaat tussen de bewoners. Door de toch min of meer aparte woninkjes wordt hier zowel afstand geschapen als verbondenheid geboden. Een gemeenschappelijke recreatieruimte versterkt bovendien het saamhorigheidsgevoel, terwijl een van de bewoners de rol van de Nederlandse binnenmoeder zal vertolken. De vereiste bouwkundige eigenschappen van het complex zijn gecompliceerd omdat het eiland heet en vochtig kan zijn, met grote temperatuurverschillen tussen dag en nacht, terwijl het bouwbudget tamelijk gering is. Bij de bouw zal voornamelijk hout

gebruikt worden, overeenkomstig het traditionele bouwen in Japan.

Ik heb een soort rijtjeshuis ontworpen met een eenvoudige dwarsdoorsnede, om goede eigenschappen en economische rationaliteit te koppelen, door gebruik te maken van de meest voorkomende bouwmaterialen en constructiemethoden ter plekke. Het ontwerp implementeert ook een eenvoudige en goedkoop in onderhoud zijnde bouwwijze, zonder gebruik te maken van speciale materialen of technieken. De eenvoudige dwarsdoorsnede zorgt namelijk voor een doeltreffende luchtstroom in de muur om droog te blijven terwijl de lucht binnen efficiënt wordt ververst. De grote dakrand weerhoudt het binnendringen van zowel zomerzon als vocht, veroorzaakt door de felle tropische regen.

Om veiligheidsredenen is er geen keuken in iedere woning gebouwd omdat scholieren in deze leeftijdsgroep nog onervaren zijn met koken. Twee woningen delen een douche en een toilet. De woning heeft een hoog plafond. Het doel hiervan is om bij te dragen aan energiebesparing door natuurlijke warmteconvectie, maar ook om het verblijf hier aantrekkelijker te maken: Japanners hebben in de regel lage plafonds maar vinden daarom hoge plafonds mooi, die geven de indruk van ruimte en luxe. In het speciale onderkomen van personeel van de school zijn mensen aanwezig die het reilen en zeilen van de leerlingen in de gaten kunnen houden. Dit gebouw heeft ook een recreatieruimte waar leerlingen zelf kunnen koken en eten. Tevens is daar een logeerkamer, zodat familieleden van de leerlingen er kunnen logeren. Als een scholier ziek

wordt, kan die in deze logeerkamer verzorgd worden.

Het complex wordt eind maart 2020 opgeleverd en de leerlingen trekken er in april in. Het complex heet 'SEIUN Dormitory', wat 'pure en mooie wolken' betekent. De scholieren bedachten deze naam die geïnspireerd is door de lucht boven deze eilanden. Het complex zal hopelijk een warm onderkomen worden waar mooie vriendschappen zullen ontstaan en waar nieuwelingen zich snel thuis zullen voelen. Ik zal iedere belangstellende, die er prijs op stelt het hofje te bezoeken, hartelijk verwelkomen.

*Shuhei Nemoto,
Fukuyama City University
Met dank aan Maarten Poldermans*

HOFJESSTICHTERS IN DE RANDSTAD

Bestuurders van hofjes vragen zich dikwijls af, wat zou de stichter ervan hebben gevonden? Handelen we nog in de geest van de stichter? Vaak gaat het om mensen die inmiddels eeuwen van ons zijn verwijderd en die vaak heel andere opvattingen hadden dan hun hedendaagse nakomelingen. Het onderzoek naar wie die hofjesstichters waren en waarom ze tot hun stichting overgingen blijft doorgaan, en wordt met enige regelmaat onder de aandacht gebracht, bijvoorbeeld in de vorm van een lezing.

Op uitnodiging van het Amsterdamse Occohofje hield historicus Henk Looijesteijn op vrijdag 6 september 2019 een lezing in de kapel van het hofje over het leven en denken van de stichteres van het hofje, Cornelia Elisabeth Occo (1692-

Het Amsterdamse Occohofje.

1758). Een intrigerende vrouw, die nooit trouwde en een eigen handelsbedrijf had, een vrome katholiek die een groot deel van haar vermogen bestemde voor een hofje voor katholieke oude vrouwen. Het Occohofje is een van de mooiste hofjes van Amsterdam, met veel aandacht voor het familieverleden van de Occo's, maar Looijesteijn liet zien dat het Cornelia niet om status ging, maar vooral om haar geloof en gemeenschap. Zoals zij zelf schreef: 'Salig zijn de barmhertigen', met andere woorden, een hofje stichten was goed voor de ziel.

In Den Haag hield Looijesteijn op 20 november een lezing op uitnodiging van het Hofje van Nieuwkoop, dit keer over

de Haagse hofjesstichtingen in de 16de, 17de en 18de eeuw. De lezing was onderdeel van een middag ter afsluiting van het Haagse Gouden Eeuwjaar en werd gehouden in de fraaie regentenzaal van het hofje. In de lezing ging Looijesteijn in op de verschillende stichters, hun achtergrond en gemeenschappelijke kenmerken. Tevens wees hij de verzamelde Hagenaren en Hagenezen op een hofje dat eigenlijk in Den Haag had moeten staan, maar ten slotte werd gebouwd in Leerdam. Stichteres Maria Ponderus had namelijk bepaald dat haar arme familieleden voor gingen bij het krijgen van een plaatsje, en die woonden nu eenmaal vooral in Leerdam. Zo kwam het Hofje van Aerden daar te staan.

Het Haagse Hofje van Wouw.

SLAG VOOR DE HOFJESGESCHIEDENIS

Er zijn niet veel Nederlandse historici die zich bezig houden met hofjes. Een van hen was Jurjen Vis, de veelzijdige historicus die onder andere een magistraal boek over de Alkmaarse hofjes schreef en ook meewerkte aan een geschiedenis van het verdwenen Henriëttehofje in Amsterdam. Op 1 oktober 2019 zou hij in Alkmaar een lezing geven over zijn nieuwste bevindingen met betrekking tot de manier waarop de reformatie invloed had op het leven in een Alkmaars hofje (zie ook *Hofjeskrant* 43 (voorjaar 2019), bladzijde 13). Helaas heeft hij deze lezing nooit kunnen geven, want op 19 juli 2019 werd een hartkwaal hem onverwacht fataal. Hij werd slechts zestig jaar oud. Helaas zal zijn boek over de religiegeschiedenis van Noord-Kennemerland, waarin ook een hoofdstuk zou komen over het geloofsleven in de Alkmaarse hofjes, niet worden voltooid.

Vis schreef niet alleen over hofjes, maar deed ook vaak onderzoek naar de geschiedenis van andere sociale instellingen, zoals het Oudemanhuis van Amsterdam, het Amsterdamse bejaardentehuis Sint-Jacob en de Haagse diaconie. Voor dat laatste boek kreeg hij in 2018 de Die Hagheprijs. Zijn onderzoek naar hofjes werd altijd ingebed in een grote kennis van het reilen en zeilen van de liefdadige sector in het verleden. Zijn overlijden is dan ook een groot verlies voor de Nederlandse sociale geschiedschrijving. Voor de hofjesgeschiedenis zal met name zijn *Hofjes van Alkmaar* (Alkmaar 2013) een belangrijk standaardwerk en voorbeeld blijven. Vis' persoonlijk en werkarchief is inmiddels ondergebracht in het Regionaal Archief Alkmaar.

Veel belangstelling voor het nieuwe boek van Wim Cerutti (uiterst rechts), met op de eerste bank telgen van het geslacht Van Beresteyn.

JUBILEUMFEESTJE IN DE KOEPELKATHEDRAAL

In 1969 moesten de bewoonsters van de hofjes van Pieter Jansz Codde en Nicolaes van Beresteyn in Haarlem verhuizen: van de stationsbuurt, waar de hofjes moesten wijken voor nieuwbouw, naar een plek naast de bisschoppelijke kathedraal, de Sint-Bavobasiliek of 'Koepelkathedraal'. De gedwongen nieuwbouw leidde tot een samengaan in één hofje, waar vele bouwelementen en voorwerpen er nog aan herinneren dat de hofjes teruggaan op de 17de eeuw.

Omdat het een halve eeuw geleden was en de geschiedenis van de twee hofjes nog niet diepgaand was onderzocht vroeg het regentencollege de Haarlemse historicus Wim Cerutti om deze uitdaging aan te gaan. Cerutti was jarenlang gemeentesecretaris en was van 1990 tot 2004 secretaris van de Stichting Haarlemse Hofjes. Sinds zijn pensioen heeft hij al veel boeken gepubliceerd over aspecten van het Haarlemse verleden. Makkelijk was het onderzoek voor dit boek niet omdat veel archief is verloren gegaan, soms wellicht moedwillig... Cerutti moest er bovendien snel aan werken, maar op 20 december 2019 kon in de Koepelkathedraal dan een fraai uitgegeven en rijk geïllustreerd boek worden gepresenteerd.

Voorzitter Raymond Brood heette de aanwezigen welkom en vertelde hoe met deze boekpresentatie de Stichting Hofjes Codde en Van Beresteyn aan het einde van dit jubileumjaar een drieslag verleden-heden-toekomst had voltooid: de toekomst was al ruimschoots aan de orde gekomen tijdens het symposium 'Vrij in verbondenheid' (zie bladzijde 15), het heden was vastgelegd door journalist Willem Brand in een boek met interviews met de hedendaagse bewoonsters, en nu was het dan de beurt aan het verleden met deze hofjesgeschiedenis.

Het eerste exemplaar werd aangeboden aan burgemeester Jos Wienen, die waarderend sprak van een 'echte Cerutti', een

nieuwe schakel in een 'imponerend oeuvre' van de 'geschiedschrijver van Haarlem'. Hij nam de gelegenheid te baat om het belang van hofjes en andere woningstichtingen op menselijke schaal te benadrukken. Vervolgens vertelde de schrijver over de totstandkoming van het boek en de geschiedenis van de twee hofjes, die een belangrijke rol speelden in het katholieke leven in Haarlem als onderdelen van de sociale zorg die aan arme oudere katholieken werd verleend. Cerutti vertelde ook over zijn reconstructie van de 'schilderijenaffaire' in de 19de eeuw, toen de regenten een aantal schilderijen, toegeschreven aan Frans Hals, voor veel geld verkochten naar het buitenland. Hoewel sterk bekritiseerd heeft het sterk bijgedragen aan de zeer solide financiële basis van de huidige stichting, die niet alleen het hofje bestuurt maar ook andere hofjes en onderzoek naar ouderenwelzijn ondersteunt.

Een bijzonder cachet werd aan de bijeenkomst verleend door de aanwezigheid van Hugo van Beresteyn en zijn familie, afkomstig uit de protestantse tak van het geslacht, die 55 jaar eerder eens nieuwsgierig had aangeboden bij het oude hofje, om nul op het rekest te krijgen bij de wantrouwige portierster. Eerder deze dag hadden schrijver en regentes Marie-Victoire Bot een krans gelegd op het nog aanwezige graf van stichter Nicolaes van Beresteyn in de oude Bavokerk, 'in dankbare herinnering en tot eeuwige memorie'. Van Pieter Jansz Codde zijn geen graf of nakomelingen bekend.

Na het aanbieden van het eerste exemplaar konden de genodigden nog toosten op de nagedachtenis van de stichters in de crypte van de basiliek, waar ook het boek kon worden aangeschaft en van een handtekening kon voorzien. De bijeenkomst was met de presentatie van deze hofjesgeschiedenis een waardige afsluiter van het jubileumjaar.

NIEUWE LEIDSE HOFJESPOSTZEGELS

Leidenaar en postzegelverzamelaar Frans Hemelop ontwerpt al jaren bijzondere postzegels, en werkt sinds 2017 aan een reeks van postzegels gewijd aan tien verschillende Leidse hofjes (zie *Hofjeskrant* 43 (voorjaar 2019), bladzijde 10). In 2019 kwamen weer drie van deze bijzondere postzegels uit, gewijd aan respectievelijk het Tevelingshofje, het Sint-Jacobshofje en het Van Brouckhovenhofje.

Op de postzegels staan de portretten van de stichters en de hofjes die ze in het leven hebben geroepen. Op de gelegenheidsenveloppen wordt enige achtergrondinformatie gegeven over het hofje en de stichter in kwestie, staan afbeeldingen en een stempel met een typerend kenmerk. Zo wordt op de envelop van het Sint-Jacobshofje een foto van een handelsregister van stichter Gomarus van Craeijenbosch († 1681) en zijn handtekening afgedrukt, en voor stemploppo is gekozen voor een lakenloodje.

Alle zegels zijn frankeergeldig tot en met 20 gram; daarboven, tot en met 50 gram moet men er twee plakken, enzovoort. Omdat de waarde aangeduid wordt met een '1' behouden ze hun frankeerwaarde ook na verhoging van de tarieven door PostNL. Meer informatie over deze postzegels kunt u vinden op: <https://hemelop.nl>.

HOFJESREEKS NADERT VOLTOOIING

Na bijna een decennium van plannen maken, schrijvers aanzoeken en boeken schrijven zal de Hofjesreeks eind dit jaar voltooid zijn. In 2014 kwamen de eerste twee delen uit, gevolgd door een deel in 2016 en een deel in 2018. Op 12 februari 2020 werden in Leiden de contracten getekend voor de laatste twee delen, die dit najaar zullen uitkomen.

Emeritus-hoogleraar middeleeuwse geschiedenis Dick de Boer, als student in Leiden al hofjesliefhebber – ooit schreef hij

artikelen voor het tijdschrift van de Stichting Leidse Hofjes – tekende voor het vijfde deel van de reeks, waarin het ontstaan van het Nederlandse hofje het onderwerp zal zijn. Het hofje is namelijk een ‘middeleeuwse uitvinding’. Het belooft een boeiend boek te worden, met aandacht voor de vele verschijningsvormen, de stichters en ook de invloed van bedevaartgangers naar het Heilige Land.

Henk Looijesteijn, eerder schrijver van de Hofjesreeksdelen *Hofjes als paleizen*

(Den Haag 2014) en *Bevorderaars van het goede* (Den Haag 2016) tekende voor het zesde en laatste deel. Daarin zal een verkennend onderzoek zal worden gedaan naar hofjes in andere landen. Want ook al wordt het hofje nog vaak gezien als iets ‘typisch Nederlands’, ook elders in Europa waren en zijn hofjes te vinden, met name in onze buurlanden.

Beide boeken zullen dit najaar worden gepresenteerd tijdens de halfjaarlijkse bijeenkomst van het Landelijk Hofjesberaad.

Vlnr: Henk Looijesteijn, Huib van Eesteren en Dick de Boer.

VRIJ IN VERBONDENHEID EN VITAAL WONEN

De Stichting Hofjes Codde & Van Beresteyn steunt al sinds jaar en dag het onderzoek naar en het denken over woonvoorzieningen voor ouderen in de nabije toekomst. In het verleden is zo bijvoorbeeld het *Handboek voor Hedendaagse Hofjes* (Den Haag 2013) uitgebracht. In het jubileumjaar 2019 – vijftig jaar nadat Codde & Van Beresteyn zijn neergestreken op hun huidige locatie – is wederom op initiatief van de stichting nagedacht over het wonen van ouderen. Dat resulteerde in de tentoonstelling ‘Vitaal Wonen. Nieuwe woonvormen voor senioren’, die nog tot 15 maart 2020 loopt in het ABC Architectuurcentrum Haarlem. Twee dagen na de opening werd in dat centrum ook het symposium ‘Vrij in verbondenheid’ ge-

houden waarin verschillende aspecten van zorg en huisvesting voor ouderen aan de orde werden gesteld. Met de toenemende vergrijzing neemt de zorgdruk navenant toe, terwijl het woningaanbod voor ouderen achter blijft. Er wordt veel gedacht over woongemeenschappen van allerlei aard, die de eenzaamheid zouden verlichten en daarmee de zorgvraag zouden doen verminderen.

Het doel van het symposium was het uitwisselen van ideeën hierover aan de hand van een vijftal thema's: hoe sociale cohesie binnen een woongemeenschap te bevorderen, hoe een woongemeenschap zich kan verhouden tot de omgeving, hoe een woongemeenschap architectonisch vorm te geven, hoe het te besturen en

hoe het te financieren. In elke sessie gaven inleiders hun visie of een introductie op het sessiethema. De belangrijkste concrete resultaten van het symposium waren enerzijds het initiatief een blauwdruk voor de financiering van nieuwe woongemeenschappen op te stellen en anderzijds kennis te gaan delen door middel van een informatiepunt of netwerk.

Er was veel belangstelling voor het symposium, waar ook uit blijkt dat er een grote verscheidenheid aan nieuwe woongemeenschappen aan het ontstaan is. Ongetwijfeld zal er in de toekomst meer worden gedacht over en gewerkt aan nieuwe woongemeenschappen voor en door ouderen.

BOEKENNIEUWS

In 2018 was het vier eeuwen geleden dat het Hoornse stadsbestuur voor het eerst een regentencollege benoemde van het zojuist verbouwde Sint-Pietersgasthuis. Dat gasthuis, toentertijd een oudemannenhuis, kwam voort uit het voormalige klooster Sint-Pietersdal, dat in 1577 aan de stad was geschonken. In de loop der tijden verenigde het verschillende functies in zich, maar uiteindelijk ontwikkelde het gasthuis zich tot een complex van vier hofjes met 45 woningen, een stijlkamer en een regentenkamer.

Hans Regter, lid van het regentencollege sinds 1987, heeft ter gelegenheid van het jubileum een boek doen verschijnen waarin de geschiedenis van het gasthuis wordt samengevat. De nadruk ligt op de 283 mannen en vrouwen die sinds 1618 het gasthuis hebben bestuurd. In de eerste drie eeuwen behoorden veel regenten tot het Hoorns patriciaat dat in de stad haast erfelijk de lakens uit deelde. Een van hen was Pieter van Akerlaken (1792-1862), de 'Koning van Noordholland' die ook burgemeester was van Hoorn en tamelijk autoritair regeerde. Vanaf 1837 tot vlak voor zijn dood runde hij het gasthuis in zijn eentje en maakte hij het na eeuwen schuldenvrij.

Na deze 'Piet Almachtig' werd er weer een college benoemd door de gemeenteraad, waar in 1921 ook de eerste vrouw in werd benoemd. De regenten worden nog altijd benoemd door het gemeentebestuur, maar zijn vrijwilligers. Gebouwen en financiën staan er nu goed voor, als stille getuigen van het uitstekende bestuur van de regenten.

In 2019 was het vijftig jaar geleden dat de hofjes van Pieter Jansz Codde en Nicolaas van Beresteyn verhuisden naar de huidige locatie en één hofje werden. Ter

Vlnr: Wim Cerutti, Jos Wienen en Marie-Victoire Bot met de hofjesgeschiedenis van Codde en Van Beresteyn. Foto: Kees Reniers.

gelegenheid van het jubileumjaar zijn twee boeken verschenen. Het eerste verscheen in augustus, op initiatief van de achttien bewoonsters, die bij jubilea vaak een cadeau aanbieden aan de regenten van het hofje. Dit keer werd het een boek, waarin de nadruk ligt op de sociale betrokkenheid van de bewoonsters met elkaar en met de buitenwereld. Journalist Willem Brand werd aangezocht om de dames te interviewen en te beschrijven hoe zij samenleven in het

hofje. Dat heeft geresulteerd in een kleurrijk en persoonlijk boek, dat ook voor buitenstaanders heel interessant is omdat het aanschouwelijk maakt hoe een hofje een hechte gemeenschap kan worden.

Het tweede boek is een eveneens fraai geïllustreerde hofjesgeschiedenis van de beide hofjes, want die was er nog niet. De ruim vier eeuwen geschiedenis zijn beschreven door de bekende plaatselijke historicus Wim Cerutti, die de hofjes plaatst in de bredere context van de geschiedenis van de Haarlemse hofjes en het katholicisme in Haarlem na de Reformatie. De stichters komen aan de orde, de regenten, reglementen en bewoonsters, de gebouwen, het roemruchte verhaal van de verkoop van een deel van de familieportretten, de sloop van de beide hofjes en de verhuizing. Het is een indrukwekkend boek geworden, dat door zijn brede opzet niet alleen voor Haarlemmers van belang is. Cerutti steekt niet zonder stoelen of banken dat het soms niet meeviel, want veel archiefmateriaal blijkt verloren te zijn geraakt, maar laat daarmee mooi en met humor zien wat de struikelblokken voor de historicus kunnen zijn – en hoe je dan toch een heel boeiend boek kunt schrijven.

BOEKENINFORMATIE

Hans Regter, *400 jaar regenten in het Sint-Pietershof, 1618-2018*, zonder plaats of jaar [2018], geen ISBN, 152 bladzijden, geïllustreerd in kleur, kan worden besteld door 20 euro over te maken op rekeningnummer NLABNA0558167292 t.n.v. Stichting Vrienden Sint Pietershof o.v.v. adresgegevens.

Willem Brand, *Wij zijn Codde en Van Beresteyn. Een inblikje in het hofjesleven*, Haarlem 2019, geen ISBN, 72 bladzijden, geïllustreerd in kleur, € 7,95 (exclusief verzendkosten). Te bestellen via: willebrand@outlook.com of 06 288 657 99.

Wim Cerutti, *De weldadige hofjes van Pieter Janszoon Codde en Nicolaas van Beresteyn in Haarlem*, Uitgeverij Loutje, Haarlem, 2019, ISBN 978 94 91936 24 1, 224 bladzijden, geïllustreerd in kleur, € 24,95 (exclusief verzendkosten).